

**UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
„ANDREI ȘAGUNA”
SIBIU**

**CARTEA ECCLESIASTULUI
INTRODUCERE, TRADUCERE, COMENTARIU ȘI ANALIZĂ CRITICĂ**

- REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT -

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
PR. PROF. UNIV. DR. DUMITRU ABRUDAN

DOCTORAND:
ALEXANDRESCU ADRIAN

Sibiu
2012

CUPRINS

PREFAȚĂ	2
INTRODUCERE	6
1. Titlul cărții.....	6
2. Autorul.....	8
3. Timpul compunerii	17
4. Inspirația și canonicitatea cărții.....	19
5. Integritatea [unitatea] textului.....	22
6. Genul literar și limba cărții.....	24
7. Cuprinsul și împărțirea cărții.....	27
TRADUCEREA ȘI COMENTARIUL CĂRȚII	32
Capitolul I : Nestatornicia lucrurilor pământești.....	32
Capitolul II : Zădărnicia plăcerilor lumești.....	56
Capitolul III: Vremea tuturor lucrurilor. Deosebirea omului de animal... ..	79
Capitolul IV: Zădărnicia avuției.....	96
Capitolul V : Folosul avuției	107
Capitolul VI: Deșertăciunea iubirii de avuție	118
Capitolul VII: Folosul înțelepciunii. Femeia rea este amărăciunea sufletului	124
Capitolul VIII: Nestatornicia vieții.....	141
Capitolul IX : Cei buni și cei răi au aceeași soartă. Înțelepții disprețuiți....	150
Capitolul X : Urmările nedreptății omenești și ale trândăviei.	160
Capitolul XI : Aducere- aminte de moarte și de judecată.....	171
Capitolul XII : Vârsta bătrâneții și sfârșitul vieții.....	178
ASPECTE TEOLOGICE, MORAL- RELIGIOASE ȘI SOCIALE DIN CUPRINSUL CĂRȚII	188

Problematici sociale abordate	191
1. Dreptatea socială.....	192
2. Munca.....	193
3. Bunurile materiale.....	194
4. Bogăția și lăcomia.....	196
5. Lenea.....	197
6. Dragostea de viață.....	198
7. Pacea.....	199
8. Prietenia.....	200
9. Familia.....	201
CONSIDERAȚII CRITICE.....	203
1. Pesimism.....	203
2. Fatalism.....	205
3. Epicureism.....	206
4. Scepticism.....	209
5. Înfrâuriri din filosofia greacă.....	210
6. Erori privind concepția despre sufletul omului.....	212
CONCLUZII: ACTUALITATEA TEMEI ȘI UN RĂSPUNS LA PROVOCĂRILE LUMII CONTEMPORANE.....	214
BIBLIOGRAFIE.....	219
CURRICULUM VITAE.....	233
DECLARAȚIE.....	235
CUPRINS.....	236

Nicio carte din lume nu a fost atât de copiată și nu a influențat într-un mod atât de hotărâtor cugetarea omenească precum Sfânta Scriptură.¹ Această observație se poate aplica în parte și *Ecclesiastului*, scurtă și remarcabilă scriere didactică, de numai douăsprezece capitole, ce formează un nestemat inel al lungului lanț de scrieri alcătuitoare a Vechiului Testament.

Cartea, ce în ebraică poartă denumirea de Qohelet (קֹהֶלֶת), ocupă un rol de frunte în rândul textelor poetice vechitestamentare. Este una dintre cele mai instructive scrieri biblice, ce servește ca un îndreptar pentru conduita omului în viață. Dacă, prin formă, aparține grupului de cărți poetice, după conținut se integrează în genul didactic, fiind o colecție de sentințe sau maxime prin care se urmărește instruirea cititorilor în însușirea și practicarea virtuților.

Caracterul inspirat al acestei scrieri îi conferă o inegalabilă autoritate. Ne raportăm la al ei conținut ca la un izvor de apă vie din care ne adăpăm neconținut sufletele. Cel ce ține în mână cartea nu poate să nu se simtă prins și tulburat de ceea ce citește. Unele judecăți i se par curioase, altele îl pun pe gânduri, iar cele mai multe îl ispitesc, îl ademenesc, îl trezesc. Fondul de idei este de o mare profunzime, iar forma literară – de o aleasă frumusețe. Pe drept cuvânt, autorul poate fi socotit o *alăută duhovnicească*, prin mijlocirea căreia Duhul Sfânt ne-a hărăzit posibilitatea de a putea asculta proverbe și cugetări înalte și, deopotrivă, suspine negrăite ale sufletului întristat și încercat de multe suferințe și ispite.²

Ecclesiastul este o scriere enigmatică, comentată și mult tâlcuită. Bogăția cuprinsului face ca ea să placă. Nu ne surprinde faptul că Schopenhauer îi atribuie autorului său apelativul de *filosof genial*, în timp ce Taubert, Sawicki și alți critici ai pesimismului modern îl cataloghează drept *un străbun de-al lor*.³ Căci, într-o formă aleasă, bogată în imagini și comparații, vie în expresii, plină de cugetări sublime și variate, înțeleptul făptuitor a reușit să expună o înțelepciune de viață ce cuprinde o serie de învățături și reguli religioase, morale și sociale. Plecând în comparațiile sale de la lucruri cunoscute, pe care le îmbracă într-o formă poetică, autorul dă naștere unui stil concis, dar sentențios, figurat și parabolic, care imprimă operei sale un colorit cu totul aparte.

Este interesant a se cunoaște concepția despre lume și viață a unui om care nu a cunoscut ce este foamea, frigul, disprețul și răutățile vieții. Din contră, ca rege înțelept,

¹ **Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga**, *Ecclesiastul și pesimismul lui Eminescu*, în *Telegraful Român*, an 80, nr. 7-8, Sibiu, 1932, p.5.

² **Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan**, *Cărțile didactico-poetice*, Ed. Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2001, p. 4.

³ **E. Podechard**, *L'Ecclesiaste*, Paris, Librairie Victor Lecoffre, J. Gabalda L'Editeur, 1912, p. 192

puternic și de temut, a încercat tot felul de pofte și bunătăți, dar nu a pierdut legătura cu realitatea.⁴ Sigur, înaintea chibzuitului monarh deseori erau formulate probleme de ordin social și moral care își cereau rezolvarea în spiritul legii mozaice. Dezvoltarea vieții sociale interne și externe, datorită relațiilor extinse, puteau pune în pericol morala publică și particulară, viața însăși a statului. Trebuia arătat poporului că numai prin muncă dreaptă și cinstită, prin moderație în acumularea de bunuri materiale, prin relații sociale bazate pe dreptate și egalitate, ca și prin practicarea neîncetată a virtuților, omul își poate păstra demnitatea și poate înfăptui menirea pe care o are în lume. Acest lucru îl înfățișează într-o mare măsură Ecclesiastul, carte de sinteză morală în care se oglindește experiența de veacuri a generațiilor de oameni înțelepți, sinteza înțelepciunii ebraice și viața poporului trăită sub influența nemijlocită a Legii lui Moise. Ea este o mărturie a modului cum au fost trăite și aplicate în viață preceptele înalte ale Legii, astfel că alături de celelalte cărți didactice formează literatura instructivă a poporului ales. Prin carte didactică, în Vechiul Testament, trebuie să înțelegem Legea mozaică aplicată în viața de zi cu zi.

Mesajul Ecclesiastului este actual și timpului nostru, pentru simplul fapt că existențialele probleme ale cuprinsului cărții sunt, în esență, aceleași pentru toți oamenii. *Nimic nu este nou sub soare* (1,9). Iar acea înțelepciune practică de viață, ce izvorăște din *temerea de Dumnezeu și păzirea poruncilor Lui* (12,13), pe care autorul dorește să o transmită binevoitorului cititor, apare astăzi, ca și atunci, drept bunul cel mai de preț al omului credincios.⁵ Ea îndrumă și călăuzește activitățile persoanei umane, devenind acea iscusință a vieții datorită căreia binele va fi înfăptuit iar răul evitat.

Ne-am propus ca de-a lungul acestei lucrări să urmărim identificarea și expunerea înțelesului principalelor declarații ale discursului sapiențial, precum și prezentarea locului exegezei Ecclesiastului în ansamblul teologiei vechitestamentare. Am întrebuințat în mod constant, cu minime excepții, un ton expozitiv, ferindu-ne a intra direct în problematicile care constituie încă subiectul polemicii interpreților contemporani sau ale istoricilor. De-a lungul textului nostru ne-am fixat atenția mai cu seamă asupra referințelor părinților Bisericii, astfel încât să înfățișăm studiul și ca pe un comentariu patristic, decât ca pe o însăilare, mai mult sau mai puțin critică, a părerilor diferiților contestatari ai autenticității. Dar, acest lucru nu aduce recunoașterea faptului că lucrarea propriu-zisă nu ar conține și referințe la analize

⁴ **Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga**, *Dragostea de viață în cartea vechio-testamentară Ecclesiastul*, în Mitropolia Banatului, nr.7-9/ 1957, (53-58), p.53

⁵ **Diac. Lect. M. Chialda**, *Învățătură moral-socială în cărțile lui Solomon*, în Studii Teologice, Nr. 1-2, seria a II-a, ian.-febr., Anul VII, 1955, p.4.

bibliografice secundare sau opinii ale exegeților moderni. Din contră, am discutat punctele de vedere ale acestora, respectiv am făcut și unele precizări legate de raportarea noastră în față acestor judecăți.

În introducere, am urmărit lămurirea aspectelor ce țin de numele cărții, autor, timpul compunerii, inspirație și canonicitate, integritate și unitate, gen literar, limbă, cuprins și împărțire etc. Pornind de la convingerea faptului că textul prim al Ecclesiastului nu ne-a parvenit, din păcate, decât într-o formă imperfectă, versiunea inițială având de suferit în urma muncii de copiere, dar și de la aceea că textul masoretic este cu mult mai aproape de original decât cel al Septuagintei, în prima parte a acestei lucrări am încercat realizarea unei traduceri a cărții în limba română. Fără a avea pretenția epuizării tuturor înțelesurilor, am purces și la o analiză a cuprinsului acestei inspirate scrieri solomoniene. Partea a doua se constituie într-un fel de chintesență a problemelor discutate, materializate într-o teologie a cărții și o atentă analiză a problematicilor moral-religioase și sociale. În cea de a treia parte, după ce am insistat pe acele considerații critice aduse autorului, am vizat actualitatea mesajului solomonian prin prisma acelor răspunsuri ce par a fi oferite chiar contemporanelor provocări ale lumii. Considerăm că fiecare dintre aceste capitole și subcapitole ale lucrării pot fi niște deschideri oferite cercetării și aprofundării ulterioare în studii separate.

Pentru realizarea traducerii din limba ebraică ne-am folosit de *Biblia Hebraica*, editat Rudolf Kittel, *Textum Masoreticum Curavit P. Kahle*, Württembergische Bibelanstalt Stuttgart, 1937.

În continuare, vom trasa principalele idei ale cuprinsului secțiunilor acestei lucrări, cu un important rol în înțelegerea subiectului acestei teze.

1. Numele cărții.

Ecclesiastes este numele dat cărții de Fericitul Ieronim, cel care a tălmăcit Scriptura în Latina Vulgata.⁶ Acest nume reprezintă versiunea latinizată a grecescului Εκκλησιαστης (Ekklesiastis) - cuvânt prin care se individualizează scrierea în Septuagintă, traducerea Bibliei ebraice de limbă greacă. La rândul-i, termenul Εκκλησιαστης, ce face trimitere la cel care întrunește o adunare (ecclesia)⁷, este exponentul participiului ebraic תְּהִלָּה ((mulțime, adunare, comunitate, grup uman).

⁶ E. Phillippe, *Ecclesiaste (Le livre de...)* art. în *Dictionnaire de la Bible*, publicé par F. Vigouroux, tome deuxième, deuxième partie, Paris, Librairie Letouzey et Ane, 1926, col.1533.

⁷ Vezi Pr. Prof. Vladimir Prelicean, Pr. Prof. Nicolae Neaga, Pr. Prof. Gheorhe Barna, Pr. Prof. Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament pentru Facultățile de Teologie*, Ediția a III-a, îngrijită de Pr. Conf. Dr.

2. Autorul.

În antet, scrierea ebraică este desemnată printr-un cuvânt bizar, alcătuit din patru litere – קהלת (QHLT) – care, luată în sine, rămân până în prezent neinteligibile; vocalele lipsesc, conform regulii, și e probabil ca autorul să fi vrut să citim Qohelet. Acesta este numele personajului ce pe parcursul întregii cărți ține capul de afiș. Ne dăm seama repede că QHLT nu este decât o parolă, pentru a-l indica pe autor. Există în cărțile sapiențiale și alte exemple de nume fictive sub amprenta cărora cineva își ascunde adevărata identitate.⁸

Numele de Qohelet, de la care și scrierea omonimă își are titlul în tradiția masoretică, este un caz tipic de epigrafiere pseudonimică. Autorul, care acum se autointitulează “fiul lui David” (1,1) și “regele lui Israel în Ierusalim” (1,12), vorbește cititorilor la persoana întâi, făcând revelații de natură biografică printr-o amplă expunere cu regularitate raportată la izvoare istorice anterioare. El dezvăluie faptul că a fost un rege puternic, bogat, întemeietor de lucruri mărețe, juisor, dedicat femeilor, vinului, înțelepciunii, savant în pilde și curios în toate lucrurile naturii. “Întrucât, exceptându-i pe Avesalom și Adonia, doi dintre fiii lui David, care au încercat să uzurpe tronul tatălui lor, fără ca să reușească să-și vadă totuși visul împlinit, doar Solomon a fost acela care l-a succedat pe David și a făcut o epocă de glorie din cei mai bine de 37 de ani, cât a stat pe tron, la Ierusalim, cartea i-a fost atribuită lui, iar *Qohelet* a fost socotit un pseudonim al său.”⁹

3. Timpul compunerii.

Problematica timpului în care a fost redactat Ecclesiastul este strâns legată de cea a autorului. În jurul amândurora s-au făcut mari și nenumărate speculații.

Chiar dacă majoritatea exegeților au considerat anii de domnie ai regelui Solomon (970-930 î.Hr.) drept perioadă de realizare a acestei opere biblice și literare de excepție, în timpurile din urmă au apărut voci care, abandonând opinia tradițională a Sinagogii și Bisericii, tăgăduiesc cărții vârsta solomonică. Cu atât mai puțin s-ar putea susține de către contestatarii autenticității acestei lucrări faptul că ea ar fi colectată și fixată în scris de un alt autor al veacului al X-lea î.Hr., căci, până la Irod cel Mare (37-4 î.Hr.), rând pe rând, au fost propuse cam toate epocile posibile. Față de un răstimp atât de îndelungat, de aproximativ nouă secole,

Ioan Chirilă, Ed. Renașterea, Cluj Napoca, 2003, p. 311. **Septuaginta (LXX)** a tradus foarte exact ebraicul קהלת (qohelet) cu **Εκκλησιαστής** (Ekklesiastis) - cuvânt prin care Aristotel îi definește pe cetățenii Atenei, cei care luau parte la o adunare – **Εκκλησία** – și în care se luau hotărâri asupra păcii, războiului, legilor etc. Vezi și **Pr. Prof. Ioan Popescu Mălăești**, *Ecclesiastul*, în *Studii Teologice*, anul IV, 1933, p. 95.

⁸ **Ioan Vasile Botiza**, *Introducere în studiul Sfintei Scripturi*, Galaxia Gutenberg, Cluj Napoca, 2005, p. 319.

⁹ **Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan**, *Ecclesiastul – de la pesimism și fatalitate, la credință și responsabilitate*, în volumul *Cărțile didactico-poetice*, Ed. Universității ”Lucian Blaga”, Sibiu, 2001, p. 95.

este necesar a încerca o apropiere de adevărul istoric. Însă, trebuie menționat faptul că problemele ce țin de timpul alcătuirii unei opere biblice, nefiind dogme, se pot discuta cu toată libertatea.

4. Inspirația și canonicitatea scrierii.

Mult mai însemnată decât tema autenticității este problematica inspirației și a canonicității Ecclesiastului. Biserica neconținut a susținut și cu tărie a admis acest lucru.

Putem afirma că permanenta prezență a cărții în cuprinsul canonului Vechiului Testament aduce de la sine dovada certitudinii pe care evreii și creștinii au avut-o în privința caracterului ei inspirat. Pretinsele divergențe, ce au apărut odată cu trecerea timpului, care au pus la îndoială inspirația scrierii, propunând excluderea ei din canon sub pretextul că ar conține dezacorduri interne și unele doctrine neconforme spiritului biblic (4,2; 7,3; 8,15; 9,4; 12,2), au fost extrem de izolate și față de ele s-au luat atitudini tranșante și neîntârziate atât din partea Sinagogii, în cadrul Sinodului din Iamnia (anul 90 d.Hr.), dar și din partea Bisericii, la Sinodul al V-lea Ecumenic (anul 553 d.Hr.).

5. Integritatea [unitatea] textului.

Ecclesiastul este o scriere unitară. Pretinsele divergențe dintre diferitele părți ale cărții se pot explica prin felul în care lucrarea a fost redactată. Nu trebuie să considerăm Ecclesiastul a fi un tratat sistematic, scris după un plan mai înainte fixat, ci mai curând o adunare de cugetări, ce au fost fixate în scris la intervale de timp mai scurte sau mai lungi și care oglindesc lucrurile și frământările lumii sub diferitele lor aspecte.¹⁰ Ni se pare extrem de natural și de firesc ca scrierea, la prima vedere, să pară a fi plină de opoziții și dezacorduri, probleme nedelegate și de afirmații neîntărite. În ea sunt ilustrate tocmai trăirile unui suflet neliniștit și zbuciumat. Doar atunci când o parcurgi de mai multe ori vezi cât de întemeiate îi sunt afirmațiile și aparentele contraziceri. Căci intenția înțeleptului rege a fost aceea de a aduna date și probleme, fără a le dezlega. Le-a pus numai. Această muncă negativă nu pare a fi fără de folos. Deși nu sunt lămurite în profunzime preocupări luate aparte - de pildă ce rost are bogăția sau înțelepciunea și altele de felul acesta, Solomon nu le-a lăsat suspendate, ci le-a legat și le-a scos la iveală adâncul înțeles în totalitatea actelor vieții umane pe care o cârmuiește Dumnezeu. Afirmând că *Dumnezeu va judeca toate faptele omului, fie bune, fie rele* (12,4), autorul îl trimite pe cititor fără de niciun echivoc la ideea responsabilității înaintea

¹⁰ Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, Pr. Prof. Nicolae Neaga, Pr. Prof. Gheorghe Barna, Pr. Prof. Mircea Chialda., *op.cit.*, p. 315.

lui Dumnezeu pentru toate cele săvârșite întru această lume. Acest fapt oglindește, în Ecclesiast, o anumită unitate și continuitate de gânduri, dar și de idei.

6. Forma și limba.

Sub raportul formei și al limbii, Ecclesiastul este o scriere unică. Puține cărți ale Vechiului Testament au prin armonia limbii, caracteristicile stilului, profunzimea înțelepciunii, frumusețea poetică, o mai bogată și mai durabilă înrâurire asupra destinului uman. Dacă prin formă aparține grupului de cărți poetice, după conținut Ecclesiastul se integrează în genul didactic, fiind o colecție de sentințe, cugetări sau pilde, prin care se urmărește instruirea cititorilor în însușirea și practicarea virtuților.

Pentru înțelegerea subiectului acestui capitol este necesară o parcurgere prealabilă a procedurii versificației ebraice, respectiv a metodei după care sunt rânduite într-un vers cuvintele și fonemele. La vechii evrei, în arta poetică nu era folosită rima, adică potrivirea sau cadențarea sunetelor finale. Se urmărea doar o anumită ritmicitate sau succesiune a ideilor. Așa se face că o remarcă dintr-un stih, spre a fi mai bine accentuată, era recepționată și în al doilea, al treilea sau chiar în al patrulea vers, cu termeni sinonimici sau antitetici.¹¹ Tehnica aceasta de alcătuire a poeziei este cunoscută sub denumirea de *tehnică a paralelismului membrelor* sau a reluării în paralel, a repetării ideii în două sau mai multe versuri consecutive.¹² Prezentăm aceste lucruri spre a înțelege excepționala valoare a Ecclesiastului sub aspect literar și artistic. Întâlnim în paginile sale frumuseți scriitorești de o inegalabilă muzicalitate, ce se impun cititorului prin măreția și simplitatea expresiei, dar mai ales prin varietatea și ingeniozitatea metaforelor. Limbajul scrierii este unic. Ne referim la ebraica sa, în ea însăși. Se știe că în orice sistem uman articulată, pe lângă tiparul de comunicare clasic și savant, există și limbajul comunității, în mod necesar mai puțin politicos și mai puțin pur, având în conținut vorbe și turnuri de proveniență străină. Ebraica Ecclesiastului se apropie acestui din urmă fel de exprimare. Vocabularul, perioadele literare în care se simte artificiu și căutarea, sensurile singulare atribuite cuvintelor, dau originalitate acestei scrieri. În al său conținut întâlnim termeni de origine persană¹³, aramaisme¹⁴, grecisme¹⁵, latinisme¹⁶ etc, care

¹¹ Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Abrudan, *op. cit.*, p. 8.

¹² Mulți pun metoda *paralelismului membrelor* sub semnul providenței divine, care a rânduit ca admirabilele poezii sfinte să poată fi mai ușor traduse și în alte limbi, păstrându-se structura ritmică a ideilor, ceea ce nu s-ar fi putut întâmpla în cazul în care s-ar fi utilizat rima sunetelor sau a cuvintelor (**Ibidem**, p. 8.).

¹³ פָּרְדִּים (pardes - 2,5) sau substantivul פְּתִיגָם (pitgam – sentință, decizie, hotărâre – 8,11)

¹⁴ Acestea sunt cuvintele pe care cercetătorii le socotesc a fi de origine arameică: כְּבָר (de mult, dinainte - 1,10), כְּשָׂרוֹן (hârnicie - 2,21), זְמַן (timp, vreme - 3,1), סוּף (sfârșit - 3,11), וְיִשְׁבַּח (si a fericit, a lăudat - 4,2), מִסְכֵּן (sărac - 4,13), תְּקִיף (tare - 6, 10), פֶּשֶׁר (însemnare – 8,1), שְׁלֵטוֹן (putere – 8,4), הוֹרִים (aleși, nobili – 10, 17), כְּאֶתֶד (ca unul - 11,6), בָּטֵל (a fi gol, fără lucru, a înceta)

dau popularitate stilului și-l lipsesc de acele construcții și caracteristici specifice modului de exprimare clasic evreesc. Apar și anumite particularități gramaticale: de pildă, ușor de remarcat este verbul urmat de un pronume personal - care astfel devine subiect (1,16); se adaugă formele implicite de comparație, precum și echivalentele lor negative (2, 24; 3, 12, 22; 8,15); de multe ori apare întrebunțat perfectul cu *uau* consecutiv în loc de timpul imperfect sau este folosit perfectul cu *uau* simplu, ca timp istoric (1, 17; 4, 17); câteodată prezentul apare redat printr-un participiu cu sau fără pronume personal (1, 4,8; 2, 14; 7, 26; 8, 12); participiile și adjectivele verbale sunt urmate de pronume posesive etc. Frazele cărții sunt scurte și simple, autorul chinându-se pe alocuri să toarne propoziții și sintagme mai lungi și mai complexe, după cum îi și cerea natura subiectului. Toate acestea datorită faptului că, în general, limbile semite sunt mai puțin potrivite demonstrațiilor filosofice și înlănțuirilor de raționamente.¹⁷

Uneori, Solomon face impresia că scrie fără a lua seama prea mult la acest fapt, ici și colo prezentându-ne câte o parabolă în al cărei scurt conținut întâlnim o mare bogăție de idei ce îl frământă sau câte un mașal¹⁸ clasic. Câteodată suntem nevoiți chiar a recunoaște faptul că sunt părți ale scrierii în care profunzimea gândirii, dar și a simțirii, au făcut să răsară locuri stilistice frumoase și extrem de bine încheigate. De multe ori, străbătându-i cuprinsul, scrierea te prinde sufletește, te frământă, te tulbură chiar. Îți lasă în inimă și în minte ceva care cu greu se poate șterge. Și dacă tinzi să te oprești puțin spre a-i cuprinde înrâuririle și a le da viață, este aproape imposibil. Pare că au fugit. Se pare că autorul a voit să-i fascineze pe cititori, să le prindă gândurile, să-i frământă sufletește, să le dea învățături. Și dacă așa este, trebuie să recunoaștem că a reușit.

3. Cuprinsul și împărțirea cărții.

Există o neînțelegere printre exegeți, vis-a-vis de secțiunile cărții. Sunt unii care desfac scrierea în două părți¹⁹, alții în trei²⁰, în patru²¹, mulți merg chiar până la șapte sau treizeci de

¹⁵ Cuvinte care au o oarecare înrâurire grecească: מַעֲשֵׂי טוֹב - a face bine - εὖ *πραττεῖν* (3, 12), מַהֲלָךְ-וְנֶגְשׁוֹ - ὄραμα ὀφθαλμῶν (6, 9) etc.

¹⁶ Unii exegeți au găsit și latinisme ca הַדָּשׁ (2,8), care nu ar fi decât lat. *sedes* venit prin grecescul σέδασ, מְלֵאָה - însărcinată - nu ar fi decât *plena* latinesc.

¹⁷ E. Podechard, *op. cit.*, p. 139.

¹⁸ Termenul ebraic *mașal* are sensul de *învățătură didactică, sentențioasă, gnostică*.

¹⁹ Gail Nord Paulson, "The Use of Qoheleth in Bonhoeffer's Ethics." *Word & World*, (Pontifical Biblical Institute, 1998) - reviewed by Dan Fredericks, 18 Sum 1998, p 307-313; Johannes Henricus van der Palm, *Ecclesiastes philologica et critice illustratus*, Martin A Shields,., *The End of Wisdom: A Reappraisal of the Historical and Canonical Function of Ecclesiastes* - reviewed by Harold C. Washington, *Review of Biblical Literature*, Eisenbrauns, 2006

părți²². Este cert faptul că în Bibliile moderne Ecclesiastul se prezintă în douăsprezece capitole. D. Barthelemy, cel care a studiat tradițiile antice ale împărțirii textului biblic al Torei, a arătat legătura dintre aceste capitole și întrebuițarea lor liturgică în Sinagogă.²³ “*Midraș Rabbah la cartea Qohelet* o împarte în patru secțiuni, granița dintre secțiunile 1 și 2 fiind mai puțin precisă decât următoarele, dar pare să fie după 3, 12; a doua secțiune începe la 3, 12, a treia la 7, 1, iar a patra la 9, 7. Indicate doar în Midraș, aceste împărțiri nu sunt însă explicate și provin fără îndoială dintr-o tradiție mai veche”²⁴. Sfântul Grigorie al Nyssei, în cele opt omilii ale sale la Ecclesiast, sugerează că avem de a face cu o operă încheiată, din moment ce se raportează la secțiunea **I, 1 – III, 12-13** ca la o primă parte a acestei cărți biblice.²⁵ Ceva mai târziu, Isodad din Merv²⁶, al cărui comentariu este în mare măsură tributar lui Theodor de Mopsuestia, propune la începutul interpretării sale la Ecclesiast o divizare a cărții în trei părți, fără a preciza totuși care sunt delimitările acestora.

Judecățile ce au vizat planul și cuprinsul cărții, formulate de către unii comentatori biblici în ultima perioadă de timp și supuse largilor discuții, sunt îndeajuns de diferite spre a contura greutatea demersului de determinare a unităților semnificative ale interiorului acestui text non-narativ.²⁷ În general, propunerile de a împărți scrierea în două sau trei secțiuni au fost printre cele mai acceptate de către grupul exegeților.

Aspecte teologice și sociale ale cuprinsului cărții.

Așa cum s-a putut observa, punctul forte al *Ecclesiastului* nu-l constituie abordarea teologică. Cartea nu ni se înfățișează ca un tratat de teologie, în sensul pur al cuvântului. Din contră, sentințele sale au ca specificitate și noutate evaluarea realistă a vieții. Qohelet abordează problema dreptății Vechiului Testament pe care o pune în criză, dar nu o lipsește

²⁰ **Elias Bickerman**, *Four strange books of the Bible :Jonah, Daniel, Koheleth, Esther*, Schocken Books, New York, 1967; **F. Hitzig**, *Der Prediger Salomo's. Kurzgefasstes exegetisches Handbuch zum Alten Testament 7*. Leipzig, 1847

²¹ **K. A. Farmer**, *Who Knows What Is Good: A Commentary on the Books of Proverbs and Ecclesiastes*. International Theological Commentary. Grand Rapids: Eerdmans, 1991, **J. G. Vaihinger**, "Plan and Structure of the Book of Ecclesiastes." *Methodist Review* 31 JI, 1849, p 417-429

²² **W. Konrad**, "Homiletische Reflexion Und Predigt Zu Koh 1,1-12,14: Predigt: Dreierkonferenz Fur Zwei." In *Steh Nicht Geschrieben?: Studien zur Bibel und ihrer Wirkungsgeschichte: Festschrift fur Georg Schmuttermayr*, edited by J. Fruhwald-Konig, F. R. Prostmeier and R. Zwick, 441-455. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 2001.

²³ **G. Dorival, O. Munnich (Ed.)**, *Selon Lex LXX. Hommage à Marguerite Harl*, Paris, 1995, p. 27-52.

²⁴ **Septuaginta 4/1. Psalmii, Odele, Proverbele, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor**, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași, 2006, p. 511.

²⁵ El include aici și versetul 13, care formează cu versul precedent o unitate sintactică la această primă parte.

²⁶ **Van Den Eynde**, *Commentaire D'iso'dad De Merv Sur L'ancien Testament. III, Livre de Session*, Version Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium 230, SS 97, Louvain, 1963.

²⁷ *Septuaginta, op. cit.*, p. 5.

însă de acele reflecții care au o evidentă tentă de teologie elementară, cum ar fi ideea că lumea a fost creată de Dumnezeu și învățătura că El o supraveghează proniator, fără încetare.²⁸

Scrierea aplică valorilor vechi-testamentare un anumit mod de a fi privite. Raportându-se la Dumnezeu și lume, este adus în prim-planul istoriei umanității conceptul de deșertăciune (הַדְּשֵׁרֶת), prin care se revelează inconsistența lucrurilor. Când omul ajunge să se ghideze după criterii false și nesigure, atunci tot universul interpretărilor sale devine inconsistent. Fără Dumnezeu și fără o perspectivă religioasă asupra universului și existenței, tot ceea ce crede omul despre sine, despre lume și despre sensul vieții devine *abur, suflare, schimbare* și *nestatornicie*. El nu poate avea încredere în niciuna dintre prejudecățile sale sau în valorile pe care le poate concepe. Căci, modul în care ființa umană gândește realitatea, cum o vede și cum o contemplă, este deșertăciune, adică pură exterioritate, pentru că se rezumă doar la ceea ce este în afară, la exteriorul lucrurilor.

Ca și în celelalte cărți didactico-poetice, și în Ecclesiast imaginea lui Dumnezeu pare a fi vie și enigmatică, iar relația pe care divinitatea o are cu făptura se arată fundamentată pe sentimentul temerii. Extrem de limpede este afirmată distanța dintre Creator și creatură în cel de-al cincilea capitolul al cărții - "Dumnezeu este în ceruri, iar tu pe pământ" (5,1). Dincolo de cosmogonie, și expresia ebraică *sub soare* (תחת השמש – 1,3; 1,9; 1,14; 2,11; 2,17; 2,18; 2,19; 2,20; 2,22; 3,16; 4,1; 4,3; 4,7; 4,15; 5,12; 5,17; 6,1; 6,12; 8,9; 8,15; 9,3; 9,6; 9,9; 9,11; 9,13) sugerează o diferențiere clară între cer și pământ. Dar mai cu seamă caracterul contradictoriu al darurilor dumnezeiești este cel ce adaugă o notă severă acestei temeri de Dumnezeu. Divinitatea este adesea subiectul verbului "a da"- dar ce dă și cui îi dă? La 2,26 darul se referă la retribuția dreaptă, care distinge între *omul drept* și *păcătos* – celui dintâi Dumnezeu îi dă înțelepciune, iar celui de-al doilea frământare. Însă, în următorul capitol, înțeleptul autor afirmă: Am văzut zbuciumul pe care l-a dat Dumnezeu fiilor omului, ca să se frământeze întru el (3, 10).²⁹ Folosul și suferința par a fi amestecate, într-un straniu mod, în "partea" pe care Dumnezeu i-o stabilește omului, iar acest lucru pune în criză idealul înțelepciunii și valoarea existenței (4, 2-3; 6,3). Dar, sentimentul acesta ia naștere în sufletul omului datorită imposibilității de a înțelege măreția dumnezeiască. Cu toate că Dumnezeu pune în inima omului și gândul veșniciei, totuși făptura nu poate pătrunde taina existenței mai presus de fire a Lui. De aceea, omul se zbuciumă cumplit și se află într-o continuă căutare.

²⁸ **Petre Semen**, *Sensul vieții și al suferinței. Comentariu la Ecclesiast și Iov*, Ed. Doxologia, Iași, 2010, p. 83.

²⁹ *Vezi: Septuaginta*, vol 4/II, Editura Polirom, Iași, p. 516.

Dumnezeu Însuși a hotărât un astfel de destin, ca oamenii să se zbuie neconținut (3, 10), iar scopul urmărit a fost *ca ei să se teamă de fața Lui* (3,14).³⁰

Privită în general, morala socială a Ecclesiastului este o morală religioasă, cu normele de conduită ale persoanei umane raportate la conducători, la semenii și la familie. Prin scurte și expresive sentințe, dar și prin numeroase îndemnuri, s-a urmărit cultivarea și sporirea cititorului întru cele ale virtuții, iar prin prezentarea păcatelor și ilustrarea urmărilor lor s-a tins la instaurarea unor raporturi sociale drepte și normale.

Considerații critice. Din pricina faptului că Ecclesiastul dă uneori glas disperării ce-l cuprinde, atunci când meditează la sensul existenței sale ajunse aproape de final, dar și datorită acelor judecăți și observații, ce la o primă vedere ar părea neisprăvite sau contrare logicii textului, anumiți hermeneuți s-au crezut îndreptățiți a-l acuza pe autorul acestei scrieri, rând pe rând, de anumite erori doctrinare: pesimism, fatalism, epicureism, scepticism și alte erori cu privire la sufletul omului.

Este adevărat, răsfoind într-un mod grabnic paginile Ecclesiastului, anumite pasaje izolate ar putea da o aparență de adevăr celor mai sus afirmate. Însă, atenta parcurgere a conținutului acestei scrieri îl va conduce mereu pe cititorul avizat la înțelegerea faptului că judecățile formulate de către contestatorii critici sunt extrem de forțate. Fragmentele ce dau diferite note textului biblic vizează doar existența sub unghiul cel defectuos al lucrurilor, din punctul de vedere al creaturilor în raport cu al lor Creator. Autorul nostru exprimă doar ceea ce a observat. Ceea ce i se părea a fi rău nu-l putea prezenta ca fiind un lucru bun. Afirmă deci adevărul. Iar a spune adevărul nu-i pesimism, fatalism, epicureism, scepticism etc.

Deși oglindește multe dintre frământările epocii în care a fost alcătuită, cartea Ecclesiastului se impune cu o remarcabilă autoritate oricărui cititor. Mesajul-i este mereu actual, căci existențialele probleme ale cuprinsului cărții sunt în esență aceleași pentru toți oamenii: există fericire? în ce constă ea? unde poate fi căutată? care-i valoarea? există vreun aport al omului la mărirea gradului de mulțumire sufletească al fraților săi? etc... În încercarea de a oferi un răspuns convingător acestor neliniști, înțeleptul autor se pierde într-o mare de gânduri sublime, fără îndoială. Pesimist aparent uneori, alteori bucuros de viață, el oferă culturii universale o critică realistă a valorilor lipsite de consistență ale lumii, dar o judecată nedistructivă care, surprinzător, îndeamnă la speranță și trimite către Noul Legământ, unde apar împlinite toate așteptările ființei umane.

³⁰ Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Abrudan, *op. cit.*, p. 104.

Cu toate că Ecclesiastul a fost redactat într-o epocă în care sclavagismul, asuprirea și nedreptatea social erau în floare, totuși prin concepția despre viața individuală și socială, el depășește cu mult epoca în care a fost alcătuită. Acest lucru se datorează și faptului că sensul viețuirii moral-sociale, prezentate de inspiratul autor, își înfinge adânc rădăcinile în preceptele Legii mozaice și în experiența de secole a poporului evreu, din care el acum își extrage seva.